

Stanko Piplović

URESNO POVJERENSTVO SPLITSKE OPĆINE

UDK 711.4(497.13 Split) "18/19"
Izvorni znanstveni članak
Primljeno 8. IV. 1991.

Stanko Piplović
58000 Split
Podujina 2

U ovom radu autor iznosi podatke o djelovanju posebne stalne općinske komisije koja je osnovana sredinom prošlog stoljeća, a bavila se problemima prostornog uređenja Splita. Ova institucija je u nedostatku stručne službe odigrala značajnu ulogu u vanjskom oblikovanju važnijih građevina i javnih površina, a bila je i oblik utjecaja šire stručne i kulturne javnosti na to pitanje. Iako je djelovala dugo vremena, o njoj se danas više gotovo ništa ne zna. Stoga su na ovom mjestu prikupljeni podaci iz važnijih dosada neobjavljenih arhivskih dokumenata i ondašnje lokalne periodike. Na osnovi svega iznesena je kronologija, neki tipični primjeri i problemi te imena istaknutijih članova komisije. Ona je značajno utjecala i na zaštitu graditeljskog nasljeđa. Ali zbog nedostupnosti podataka, u obradi teksta su se pojavile neke manjkavosti i neujednačenosti. Ipak ta činjenica se bitnije ne odražava na stvaranje osnovne slike o jednom posebnom segmentu u povijesti urbanizma Splita tijekom druge polovice prošlog i prvih desetljeća 20. stoljeća. Uresna povjerenstva su imali i drugi dalmatinski gradovi pa bi produbljivanje i proširenje znanja o njima bilo od znanstvenog interesa.

Još 21. lipnja 1854. godine, dekretom dalmatinskog Namjesništva, bilo je u Splitu ustanovljeno Uresno povjerenstvo, stalna komisija koja se bavila nekim aspektima prostornog uređenja grada. To je vrijeme kada još uvijek nije bilo nikakvih propisa iz ove domene, a do izrade prvog urbanističkog plana trebalo je proći još punih 70 godina. Na čelu ovog tijela stajao je okružni kapetan. Nema mnogo podataka o djelovanju Povjerenstva u prvom vremenu. Godine 1856. bavilo se problematikom popravka kuća Veselković u čemu je na poziv okružnog kapetanata sudjelovao i konzervator starina Vicko Andrić. Ante Jaman je iduće godine dao napraviti nacrt za pregradnju jedne svoje kućice. Uresno povjerenstvo je odobrilo elaborat u pogledu bu-

dućeg izgleda građevine i javne sigurnosti s time da se ukoni vanjsko stepenište, a izgradi unutrašnje. Prije nego je vlasniku uručena dozvola za gradnju, predsjednik Buratti je zamolio Andrića za njegovo mišljenje jer se radilo o gradnji u susjedstvu Dioklecijanova Mauzoleja.¹⁾

Kasnije je, na osnovu zakona o općinama od 30. srpnja 1864, ovo pitanje prešlo u nadležnost općine. Tako je Općinsko vijeće Splita 1. listopada 1865. izabralo u Povjerenstvo dr. Josipa Radmana, dr. Emilija Vecchiettija, Ferdinanda Meyera, Josipa Voltolinija akademskog slikara, i Dujma Marcocchiju, tehničara.²⁾

Sporni amblem na istočnom pročelju samostana sv. Frane na obali koji je na zahtjev Uresnog povjerenstva uklonjen 1909. godine

Godine 1886. donesen je Građevni pravilnik za kraljevinu Dalmaciju, a 1912. Općinsko upraviteljstvo Splita je na osnovu njegovih odredba izradilo Građevne uvjete za grad Split. Ovi propisi ne sadrže još ništa izričito o urbanizmu, ali je zato predviđeno da općine mogu ustanoviti Povjerenstvo za ures od pet članova. Konzultacija s komisijom je bila obavezna u vezi s vanjskim izgledom pri adaptaciji ili gradnji javnih i važnijih zgrada, zatim pri oblikovanju unutrašnjosti crkava i kazališta, uređenju zelenih površina, groblja i spomenika, a posebno u vezi s uređivanjem trgova, ulica i šetališta. Unutrašnji pravilnik o načinu rada Povjerenstva donosilo je Općinsko vijeće.

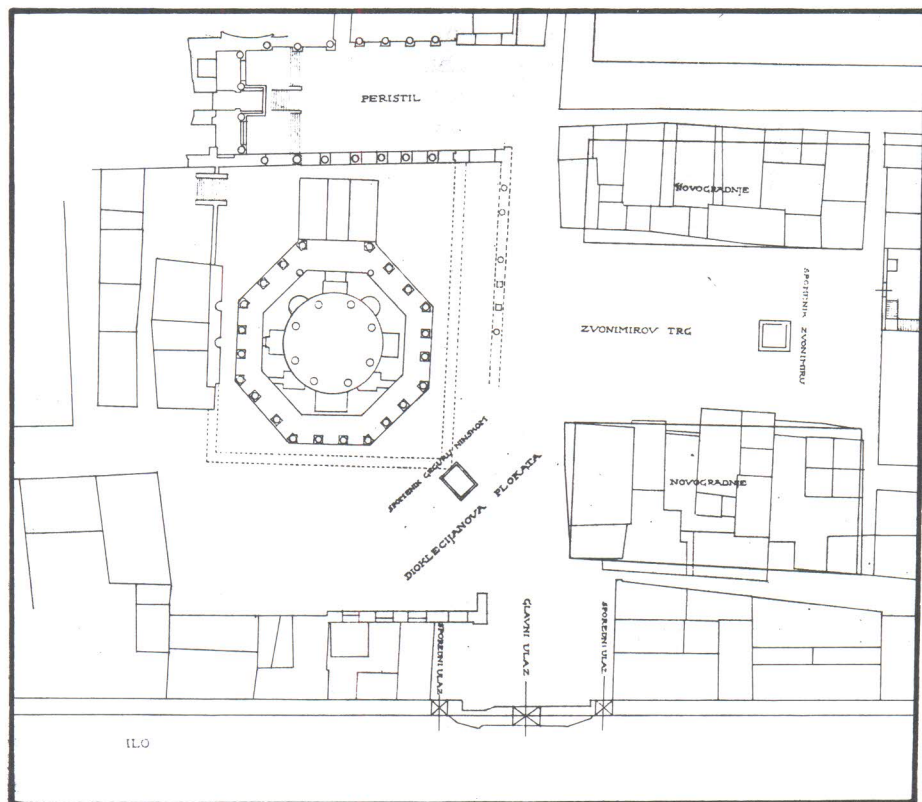
Naravno da su i drugi gradovi u Dalmaciji birali svoja Povjerenstva za ures. Spominje se npr. u Korčuli i u Trogiru, gdje se kao član istakao arhitekt Josip Slade.

Arhiv i dokumentacija o radu Uresnog povjerenstva u Splitu ne postoji. Vjerojatno je sve nestalo u vihoru prošlog rata kada su stradali općinski spisi. Zato ćemo, na osnovu ono nešto malo sačuvanih podataka i šturih vijesti, pokušati bar u osnovnim crtama pratiti njegovo dugogodišnje djelovanje. Zadaci i sastav su mu se mijenjali zavisno od razvoja općih prilika. Iznaseni primjeri ilustriraju probleme i metode djelovanja. U Uresno povjerenstvo su birani ugledni građani široke kulture koji su svojim prijedlozima mogli doprinijeti u prvom redu estetskom izgledu grada. Općinska uprava je 1880. godine predložila Općinskom vijeću reorganizaciju Povjerenstva tako da u njegov sastav uđu načelnik ili njegov zamjenik, prisjednik, građevinski referent, općinski tehničar i konzervator starina. Tome bi bili pridodani i drugi vanjski članovi. Vijeće je imalo sjednicu 21. ožujka i na njoj imenovalo za članove Josipa Radmana i dr. Petra Ilića, općinske savjetnike, te profesora dr. Emilija Vecchiettija, arhitekta. Općinska uprava je kao stalnog člana Povjerenstva predložila konzervatora starina Mihovila Glavinića s obzirom na njegovu stručnost i poznavanje graditeljskih spomenika.³⁾ Na drugoj sjednici Općinskog vijeća, održanoj u vremenu 16-18. lipnja 1888. godine, imenovani su dr. G. Bulat vođa Narodne stranke, F. Bulić, arheolog, dr. F. Rubčić, dr. E. Vecchetti i ing. V. Matković.⁴⁾

Za način rješavanja urbanističko – konzervatorskih problema u Splitu koncem prošlog stoljeća karakterističan je slučaj nadogradnje kuće Andrije Dadića. Sa stražnje strane zida kriptoportika južnog pročelja Dioklecijanove palače, a u ulici sv. Klare Dadić je imao stambenu dvokatnicu. Zgrada je bila okrenuta prema moru i svojim gabaritom nije nadvisivala antički perimetralni zid. Vlasnik je 1895. zatražio od Općinske uprave dozvolu za popravak postojeće zgrade i nadogradnju još dvaju katova. Dao je napraviti nacrt koji je Uresno povjerenstvo razmotrilo i usvojilo na sjednici održanoj 1. prosinca. Na osnovu općinske odluke od 12. prosinca komisija u kojoj su bili općinski prisjednik Mate Mikačić, član Uresnog povjerenstva Franjo Rupčić, općinski tehnik Nikola Nikolić i zapisničar Luka Kaliterna, obišla je buduće gradilište. Tu je pregledala nacrt i saslušala primjedbe susjeda. Na osnovu svega Općina je 7. veljače iduće godine izdala građevinsku dozvolu pa je Dadić počeo graditi. Konzervator starih spomenika Frane Bulić je jednom prilikom bio pozvan na mjesto pa je dao dozvolu da se popravi interkolumij starog zida kriptoportika crvenom opekam i ugrade novi prozori. Na tom donjem dijelu konzervator i vlasnik su uspješno surađivali. Dadić je potrošio znatnu svotu novca, što mu je Bulić javno priznao.

Bulić kao član Povjerenstva nije prisustvovao sjednici 1. prosinca pa nije bio upoznat s cijelim problemom. Međutim kada je 22. veljače 1896. vidio nacrt, uputio je protest općinskoj upravi. Smatrao je da kuća previše strši i zaklanja pogled s mora i obale na Mauzolej Dioklecijanove palače i

zvonik stolne crkve. Budući da je po njegovom mišljenju Dadić u izvedbi odstupio od odobrenog nacрта, ogriješio se o propise Građevinskog pravilnika. Zahtijevao je da se radovi obustave i nacrt dvaju gornjih katova uskladi s donjima. Nato je općina 23. veljače obustavila gradnju i formirala mješovitu

*Varijanta položaja spomenika Grguru Ninškom na ploki kraljice Jelene
(Atelje Meštrović, Zagreb)*

komisiju da ispita stvar. Komisija se sastala na gradilištu 25. veljače. Bili su prisutni M. Mikačić, L. Kaliterna, članovi Uresnog povjerenstva A. Zlenđić, F. Rubčić i I. Tomić, zatim predstavnici Odbora za popravak stolne crkve i zvonika potpresjednik dr. Ambroz Marojčić i inženjer Eugen Wallach. Konzervator F. Bulić je sudjelovao kao član obaju tijela. Osim toga tu je bio vlasnik s odvjetnikom Vjekoslavom Škaricom i graditeljem Vickom Šegvićem. Članovi Uresnog povjerenstva su se izjasnili da je vlasnik u izvedbi poštivao odobreni nacrt. Odbor za popravak crkve je iznio želju da se krov na kući snizi za jedan metar. Bulić je naveo kako je vlasnik izveo nešto manje

prozore, a ponovio je primjedbu o neskladu gornjih katova s donjim i prevelikoj visini zgrade. Odvjetnik je naglasio da, s obzirom na izjavu članova Uresnog povjerenstva, otpada Bulićev zahtjev te je tražio naknadu štete koju je imao vlasnik zbog prekida gradnje.

Na osnovu sačinjenog zapisnika Općinska uprava je odbacila prigovore konzervatora i dozvolila nastavak radova uz uvjet da se obrne sustav krovnih ploha. Nato je Bulić zatražio od Općine dokumentaciju i odmah o svemu izvijestio Središnju komisiju za zaštitu spomenika u Beču, a žalio se i dalmatinskom Namjesništvu u Zadru. Dana 31. ožujka održana je sjednica Uresnog povjerenstva na čelu s predsjednikom dr. Gajom Bulatom, a prisustvovali su članovi Frane Bulić, dr. Franjo Rupčić, dr. Ante Zlendić i Ivan Tomić. Predloženo je da se prihvati sniženje krova kuće Dadić u skladu s izmijenjenim nacrtom. Bulić je ostao pri svome, tvrdeći da su se dogodile nepravilnosti, a on nije bio u toku događaja. Stoga je zahtijevao neka se nađe načina da se gornja dva kata, ili barem jedan, poruše. Ali njegov prijedlog je odbačen. Nije ga prihvatio ni vlasnik, koji je istog dana pozvan pred Povjerenstvo, zbog velike štete koju bi u tom slučaju pretrpio.

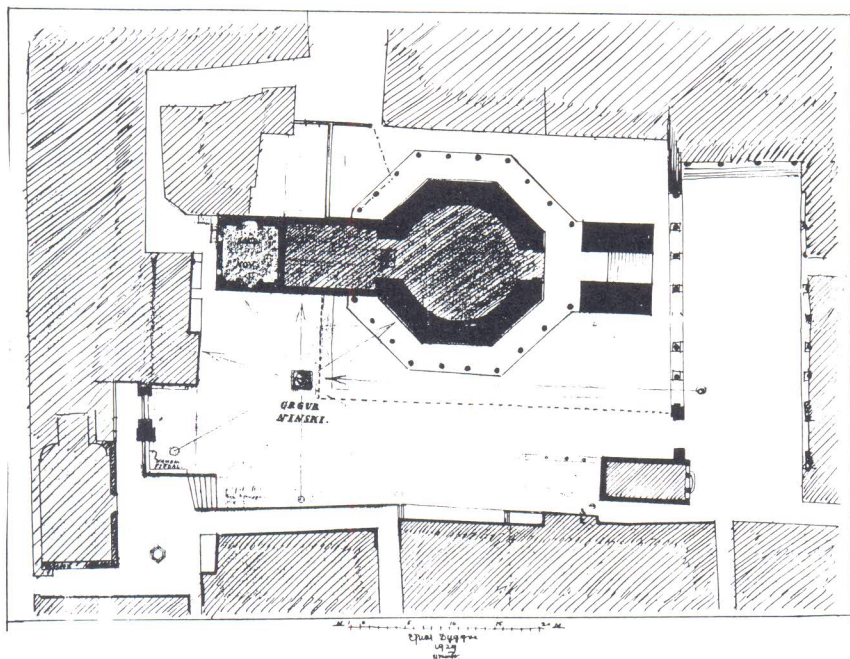
Nakon toga Bulić je zamolio Općinsku upravu da ona uzme u razmatranje problem. Time bi se smirilo ogorčenje javnosti i znanstvenika protiv onolike zgrade koja nagrđuje izgled grada i Dioklecijanove palače. Namjesništvo je upozorilo konzervatora kako je njegova dužnost bila da se odmah u početku, dok je bilo na vrijeme, suprotstavi gradnji i da je u ovom slučaju zanemario svoju dužnost. Zbog toga došao je Bulić u oštar sukob i s Općinskom upravom koja također nije odobravalala njegov postupak. Taj propust Bulić je opravdavao neobaviješćenošću. Uporno je nastojao popraviti što se još moglo, apelirajući na dobru volju svih sudionika, a na opću korist. Pored toga pročelje donjih dvaju katova činilo je zid Dioklecijanove palače, dok je pročelje gornjih katova bilo nešto uvučeno pa je tako pred cijelom zgradom bila terasa. Dosta se raspravljalo o njenoj ogradi na vrhu zida Palače. Konačno je odlučeno da se sruši puni parapet, a iz estetskih razloga postave balustrade.

Tako se dosta neuspješno završila ova epizoda. Uz neke manje naknadne korekcije i kompromise, zgrada je izvedena onako visoka pa je time narušila mjerilo i karakter splitske obale i čitavog ambijenta. Osnovni razlozi su bili u nedovoljnoj suradnji konzervatora s Uresnim povjerenstvom i Općinskom upravom koja kasnije nije mogla odustati od izdanih odobrenja.⁵⁾

Na sjednici od 15. siječnja 1898. Općinska uprava Splita ponovno je imenovala Franu Bulića članom Uresnog povjerenstva. O tome ga je načelnik Katalinić obavijestio dopisom 4. veljače.⁶⁾

Vicko Juras je podnio molbu za popravak svoje kuće u starom gradu iza kriptoportika južnog pročelja Dioklecijanove palače. To je učinio u zapisnik 22. ožujka 1899. godine. Donio je nacrt, a obavljen je i uvid na mjestu. Susjedi su dali suglasnost uz određene uvjete koji su se ticali njihovih interesa. Uresno povjerenstvo je iznijelo stav 23. ožujka uz dopunu 29. ožujka.

S obzirom da se cijela unutrašnjost, sjeverno pročelje i krovšte trebalo potpuno obnoviti, to sve nije odgovaralo potrebama uređenja južnog pročelja Dioklecijanove palače. Štoviše, po ocjeni Povjerenstva, popravak kuće Juras na ovaj način bi odgodio obnovu rimskog zida. Stoga Povjerenstvo na prijedlog Bulića, nije pristalo da se Jurasu izda dozvola za gradnju. U vezi sa svodom podruma Dioklecijanove palače koji se po projektu također trebao popraviti, Povjerenstvo je bilo mišljenja da bi to svakako trebalo učiniti.

Prijedlog arhitekta E. Dyggvea za uređenje okolice Mauzoleja i lociranje spomenika Grguru Ninskome, 21. ožujak 1929. (Regionalni zavod za zaštitu spomenika Split)

Zbog ovih problema pozvano je Uresno povjerenstvo 30. ožujka na mjesto. Vlasnik je izjavio da promjene na kući nemaju nikakva utjecaja na zid palače, a što se tiče svoda prihvaća postavljene zahtjeve. Na osnovu svega Općinska uprava kao građevna vlast dozvolila je popravak kuće u skladu s nacrtom. Radovi su povjereni graditelju Mihi Šegviću, a nadzor članu Povjerenstva Ivanu Tomiću. Međutim kako nisu uvaženi stavovi Uresnog povjerenstva, Bulić se obratio ostalim članovima Zlenciću, A. Beziću i I. Tomiću s molbom da se nitko ne primi nadzora nad radovima. Svi su prihvatili ovaj prijedlog pa je 8. svibnja 1899. o tome obaviještena Općinska uprava.⁷⁾

Sve do 1866. godine kada je stupio na snagu Građevinski pravilnik, konzervator za spomenike u Splitu bio je od svih općinskih uprava biran članom Uresnog povjerenstva. Za takvu praksu bila je odlučujuća okolnost

što je konzervator kod raznih pregradnja i gradnja u povijesnoj jezgri, zbog svog znanja, bio od velike pomoći. Ali na sjednici 15. siječnja 1900, prvog novog sastava Općinske uprave, ponovno su svi ostali članovi Povjerenstva izabrani, jedino konzervator nije. Protiv tog čina, za koji je smatrano da je uperen na otežavanje utjecaja konzervatora, Bulić se žalio Namjesništvu u Zadru. Namjesnik David je podržao Bulića i u dopisu od 7. ožujka zamolio Zemaljski odbor u Zadru neka zbog javnog interesa, uloži svoj autoritet kako bi Bulić bio opet izabran bez obzira na lokalne razmirice.⁸⁾

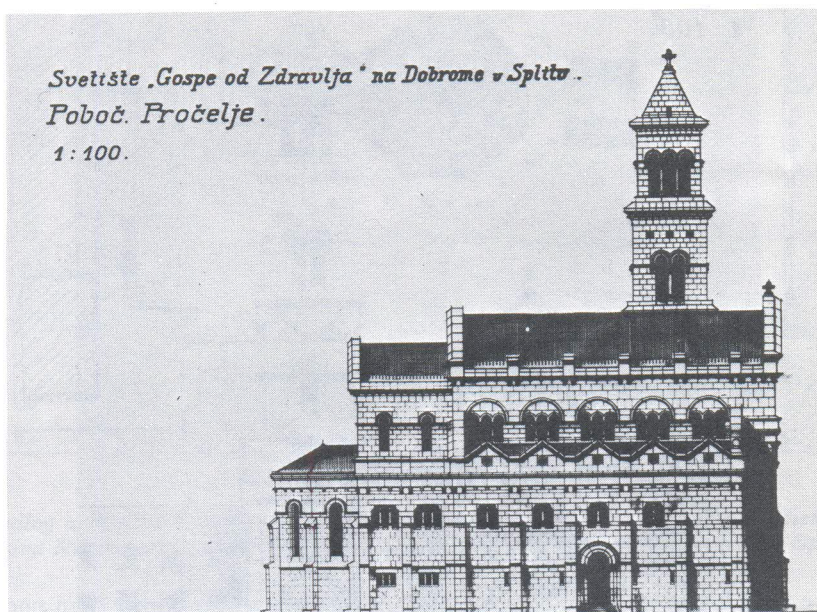

*Nacrt ing. Sponze za crkvu Gospe od zdravlja u Splitu.
Ova eklektička koncepcija nije ostvarena zbog protivljenja
Uresnog povjerenstva i F. Bulića*

Godine 1908. i 1909. članovi Povjerenstva su: dr. Antun Zlendić predsjednik, općinski savjetnik i upravitelj Velike realke, Frane Bulić općinski savjetnik, Ivan Tomić, Marin Šperac i ing. Kamilo Tončić, upravitelj obrtne škole. Kao član najduže je bio Bulić, dok su se drugi postupno mijenjali.

Tako je 1910. otišao Zlendić, a 1911. Šperac. Početkom 1910. izabran je ing. Petar Senjanović, kao predstavnik Društva inženjera i arhitekata.

Na sjednici Općinskog vijeća 30. III. 1912. izabrano je novo Uresno povjerenstvo: Juraj Botić, profesor na graditeljskoj obrtnoj školi, K. Tončić, F. Bulić, P. Senjanović i Emil Perišić. Protiv ovakvog sastava iznio je Bulić prigovor Zemaljskom odboru u Zadru. On je smatrao da samo prva tri člana mogu samostalno iznositi stavove o uređenju grada, dok su ostali bili vezani za funkcije koje su obavljali. Perišić je bio član Općinske uprave gdje se odlučivalo o građevinskim dozvolama. Senjanović je bio glavni tehnički izvjestitelj u Općini pa je tako uprava utjecala na odluke Povjerenstva. Stoga je predložio da se to izmijeni. Konstituirajuća sjednica je održana 20. travnja, ali Bulić nije prisustvovao jer je bio u Solinu s jednim inženjerom iz Drezdena.

Nacrt ing. Sponze Crkve Gospe od zdravlja, bočno pročelje

Inženjer Tončić je 1913. podnio ostavku na članstvu u Uresnom povjerenstvu i mjesnom Školskom vijeću. Na X. sjednici Općinskog vijeća održanoj 18. listopada razmotrena je njegova ostavka i izabrana dva nova člana, tako da se sada broj povećao na šest.⁹⁾ Pored ing. Ivana Šakića za 1914. imenovan je slikar Emanuel Vidović, profesor Građevne obrtne škole, a protiv preporuke Društva inženjera i arhitekata, koje je bilo preporučilo ing. Karlovca. Takvo stanje je ostalo i u narednoj godini, ali je otpao Senjanović.¹⁰⁾

U prvoj fazi, dok je Split bio u okviru Austro-Ugarske države, Uresno povjerenstvo se sretalo s dosta raznih teškoća s obzirom na situaciju u gradu i predmete kojim se moralo baviti. Godine 1910. je dosta javnih rasprava o podobnosti pojedinih članova upravo zbog problema koji su rješavani. U novinama je bilo polemike oko toga mogu li Tomić i Šperac, koji su vršili tu dužnost već preko 15 godina biti članovi Povjerenstva jer nisu imali potrebne kvalifikacije. Osim toga upućivane su i kritike da bi se, pored brige oko uljepšavanja grada, trebalo pozabaviti i većom sigurnošću na ulicama koja je ugrožena od trošnih kuća. Tako je u ulici Svih svetih četverokatna zgrada Morpurgo prijetila da se sruši. Njeno pročelje, naročito gornji dio, iskrivilo se i nagnulo, unutrašnjost je bila zapuštena, a krov dotrajao.¹¹⁾

Zbog novih poreskih povoljnosti živnula je građevinska djelatnost u Splitu pa se osjećala potreba da se ta aktivnost na određeni način regulira. Stoga je 1910. godine Uresno povjerenstvo intezivno radilo na sastavljanju građevinskog pravilnika. Održane su brojne sjednice na kojima se raspravljalo o ovom pitanju. Rad je brzo napredovao i već se primicao kraju. U takvoj atmosferi 1912. Općinsko vijeće je imenovalo i posebni Odbor za uređenje grada kao savjetodavni organ Općinskog upraviteljstva. U njemu je bilo čak 15 odbornika.¹²⁾

Karakterističan primjer za način rada Povjerenstva u ovoj prvoj fazi je rekonstrukcija samostana sv. Frane na obali. Početkom dvadesetog stoljeća stara zgrada je bila već potpuno dotrajala. Kako se nije isplatilo popravljati je, odlučeno je da se poruši i na istom mjestu izgradi nova. Zbog istaknutog položaja u luci, jednog od najljepših u gradu, njen vanjski izgled se morao prilagoditi strogim zahtjevima Uresnog povjerenstva koje je odbilo čak pet projekata. Tako je i unutrašnji raspored nešto izmijenjen, jer se tražilo da na istočnom pročelju bude na prvom i drugom katu po sedam prozora. Stari samostan je srušen u travnju 1907. pa se odmah pristupilo iskopima za temelje novog. Glavni poduzetnik gradnje je bio arhitekt Eduard Žagar. Radovi su bili uglavnom gotovi u svibnju 1908. godine, a franjevci su se uselili u srpnju. Međutim time nisu bili riješeni svi problemi. Naatici vrh istočnog pročelja bilo je u plastici postavljen veliki amblem franjevačkog reda. Za ovo je bila prethodno dobivena suglasnost općinske uprave. Kako po mišljenju Uresnog povjerenstva nije dobro izgledao, tražilo se da se ukloni. I u javnosti je bilo prigovora pa i karikatura po novinama. Zato je on 1909. godine skinut.¹³⁾ Za odštetu dala je općina samostanu upotrebu tekuće vode uz sniženu cijenu.

Mnogo diskusija u dnevnom tisku je bilo i 1913. godine povodom nadogradnje zgrade na staroj obali vlasništvo zaklade Martinis-Marki. U zgradi je tada bila smještena "Banca commerciale". Imala je tri kata pa joj je dodan još jedan s nezgrapnim visokim krovom i velikim luminarima. Projekt je napravio ing. K. Tončić. Dogradnja je ocijenjena kao ružna, a usto je izvedena bez građevinske dozvole. Posebno je napadano Uresno povjerenstvo i njegov

predsjednik Bulić, koje nije spriječilo gradnju, a na građevnu vlast se apeliralo da stane na put bezakonju.¹⁴⁾

I nakon pada Austro-Ugarske u novoj državi SHS ostaje na snazi raniji Građevni pravilnik iz 1886. uz određene dopune.¹⁵⁾ Odredbe o Uresnom povjerenstvu su i dalje vrijedile. Upravo u tim prvim poratnim godinama počinju se intezivnije modernizirati dućani u povijesnoj jezgri Splita. Mnogi od njih su imali ulaz posebnog oblika tzv. "vrata na koljeno" koji je bio u uporabi od davnina u primorskim krajevima blage klime. To je kombinacija vrata i izloga pod istim širokim lukom. U Splitu se ovo rješenje odhrvalo zubu vremena, ali sada više nije odgovaralo, jer je trebalo više svjetla i prostora u izlozima. Vlasnici dućana su jedan za drugim rušili ovakve ulaze i na njihovom mjestu postavljali velike ostakljene plohe. Tako je ubrzo počelo nestajati ovih tradicionalnih oblika koji su davali poseban ugođaj starom gradu. Uresno povjerenstvo i Bulić osobno kao konzervator spomenika su se 1921. godine usprotivili toj pojavi.¹⁶⁾ Ovo tim više što je Općinska uprava, ne uvažavajući stav Povjerenstva, prelazila preko mišljenja stručnjaka i dozvoljavala pregradnje ulaza. Takav je npr. bio slučaj s dućanom u Marulićevoj ulici br. 1. Napor Povjerenstva je bio uzaludan, jer su u narednim godinama gotovo svi dućani izgubili svoj izvorni vanjski izgled. Tek u posljednje vrijeme ponovno se rekonstruiraju stara slikovita vrata na koljeno.

U godinama neposredno nakon prvog svjetskog rata vlasnik palače Cindro u Krešimirovoj ulici je htio u njenom prizemlju otvoriti dućane. U tu svrhu je namjeravao probiti nova vrata što bi nagrdilo harmoniju baroknog pročelja iz početka 18. stoljeća. Ipak zajedničkim zauzimanjem Uresnog povjerenstva i pokrajinskog konzervatora to je spriječeno.¹⁷⁾ Ove ustanove su bile krajnje uviđavne u ustupcima novim vlasnicima kod adaptacije dvorišta za potrebe trgovina. Ali oni su jedne noći 1921. godine neovlašteno porušili renesansne arkade i stupove atriya, uništili prag baroknog portala, a stara vrata zamijenili željznom rešetkom.

Uresno povjerenstvo je sudjelovalo i kod rješavanja lokacije nove katedrale. Kako je postojeća, smještena u nekadašnjemu Dioklecijanovom mauzoleju postala tijesna, pokušalo se niz godina, naročito od kraja 19. stoljeća, naći način za njenu dogradnju ili gradnju nove građevine. Razmatrane su brojne varijante među kojima je bilo i proširenje prema istoku pa novogradnja u neposrednoj blizini južno od Peristila, na Pazaru i prostoru bivšeg samostana Sv. Marije de Taurello. Kada se uvidjelo da ni jedan od položaja u povijesnoj jezgri ne odgovara, počele su se razmatrati udaljenije lokacije kao ona na Lovretu. Sljedeće mjesto gdje se mislilo graditi je bilo nedaleko odatle kod zgrade Sjemeništa. I taj naum su osujetile razne teškoće, najprije to što je prostor bio potreban za predviđeno proširenje zgrade sjemeništa. Usprotivilo se i Uresno povjerenstvo koje je smatralo da to ne odgovara planiranom grupiranju vjerskih i znanstvenih ustanova. Zato je predložilo raspisivanje javnog natječaja kojim bi se trebala regulirati izgradnja čitavog predjela. S tim prijedlogom se složila Općinska uprava i konzervator Bulić.¹⁸⁾

Tako iz svih ideja nije bilo ništa i tek je u recentno vrijeme izgrađena konkatedrala u istočnom dijelu grada.

Uresno povjerenstvo je 1927. brojilo osam članova:

– Frane Bulić, predsjednik, počasni konzervator Konzervatorskog ureda za Dalmaciju,

– građ. ing. Petar Senjanović, općinski vijećnik,

– ing. Vorih Matković, upravitelj Srednje tehničke škole,

– građ. ing. Dane Matošić, vještak u Okružnom sudu,

– građ. ing. Vjekoslav Ivanišević, općinski vijećnik,

– Josip Barač, sudski tumač za engleski i latinski jezik, profesor Velike gimnazije,

– dr. Ljubo Karaman, pomoćnik konzervatora u Konzervatorskom uredu,

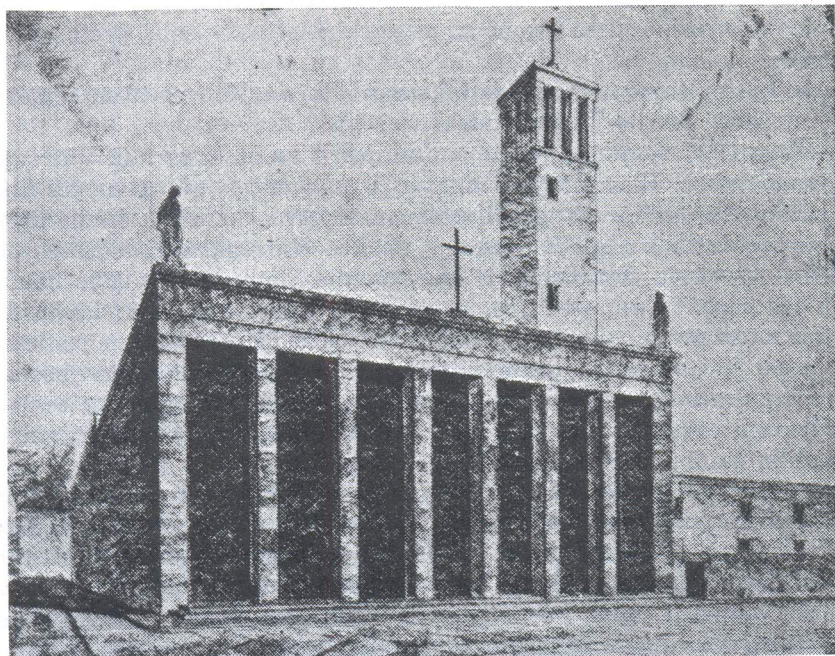
– ing. arh. Danilo Žagar, sudski vještak.¹⁹⁾

Upravo 1927. godine napravljeni su nacrti za novu zgradu Vatrogasnog doma na Lovretu. Elaborat je podnesen Uresnom povjerenstvu, ali nije bio usvojen. Zahtijevano je da zgrada na ovom mjestu, budućem središtu grada, ima reprezentativan izgled. Stoga je uprava Vatrogasnog društva morala naručiti novi nacrt. Izradio ga je ing. Kuzma Gamulin. Sada je dom koncipiran na tri kata umjesto dva, kako je u početku bilo predviđeno. U listopadu je nacrt predan Općini na odobrenje. Ubrzo je bila izdana građevinska dozvola, pa je odmah raspisan natječaj za radove koji su povjereni ing. Deškoviću. Gradnja je počela već u studenom 1927. iskopom za temelje, a nastavljena u idućoj godini. Za pomoć u podizanju nove zgrade organizirano je prikupljanje doprinosa od građana.²⁰⁾

Malo je koje pitanje o uređivanju grada toliko uznemirilo javnost i izazvalo toliko polemika među stručnjacima kao postava spomenika Grguru Ninskome. Kipar Ivan Meštrović je odlučio pokloniti Splitu grandioznu skulpturu zaslužnog biskupa. On je 1925. godine ponudio Općinskoj upravi da će izraditi model u sadri. Postavio je uvjet da sam odredi lokaciju negdje u blizini stolne crkve gdje se Grgur pred tisuću godina na crkvenim saborima borio za bogoslužje na narodnom jeziku. Ponuda je bila jednoglasno prihvaćena od Općinskog vijeća. Uresno povjerenstvo, uz načelnu suglasnost Konzervatorskog ureda, na sjednici od 17. ožujka 1927. je dalo pristanak da se spomenik postavi negdje na plokati kraljice Jelene sjeverno od katedrale. Međutim u povodu zaključka od 17. lipnja da se zatvori prolaz sa Peristila ulicom Grota do Obale, Meštrović je promijenio odluku i zahtijevao da se kip stavi upravo na to mjesto tj. na stepenice pred Protironom na dnu Peristila. Tome su se odmah odlučno usprotivili konzervatori i Uresno povjerenstvo na sjednici održanoj 15. listopada 1927. godine.

Nastale su žestoke reakcije i u širokim krugovima javnosti. Grad se podijelio u dva suprotna tabora. Glavni argument protivnika Meštrovićeve želje je bio da će se ogromna brončana skulptura grubo nametnuti arhitektonskoj cjelini ovog jedinstvenog prostora. Najviše rasprava je bilo u prvom polugodištu 1929. godine. Protiv Meštrovića je bio velik broj javnih radnika,

među njima Ljubo Karaman, pokrajinski konzervator, Frane Bulić, upravitelj Arheološkog muzeja, i inženjer Petar Senjanović. Međutim svi argumenti i protesti nisu koristili. Meštrović je uporno ostao pri svome naumu. Spomenik je izliven u Zagrebu i u dijelovima dopremljen željeznicom u Split 28. svibnja 1929. Sutradan se počelo uređivati postolje na Peristilu po nacrtu arh. J. Kodla. Sredinom lipnja već je bio montiran donji dio skulpture. Svečano otkriće je obavljeno 29. rujna iste godine.²¹⁾

Konačni nacrt arh. L. Horvata: Crkva Gospe od zdravlja na Dobrome. U izvedbi se odustalo od skulptura na vrhu pročelja i gradnje novog zvonika

Dana 7. siječnja 1929. je bilo predviđeno da se održi II. redovita sjednica Općinskog vijeća na kojoj je, uz ostalo, trebao biti razmotren prijedlog povećanja broja članova Uresnog povjerenstva i izabrani novi članovi. Međutim kako je kralj Aleksandar 6. siječnja zaveo diktaturu, od toga nije bilo ništa. Istog dana je bio donesen Zakon o izmjeni zakona o općinama i oblasnim samoupravama na osnovu kojeg je raspuštena postojeća Općinska uprava i Vijeće u Splitu. Nakon toga župan splitske oblasti izdao je 31. siječnja odluku o postavljanju novog općinskog zastupstva. Prva sjednica novoimenovanog Vijeća općine održana je 4. V. 1929. Tada je izabrano i novo Uresno povjerenstvo, i to za redovite članove: Frane Bulić, ing. Vorih Matković, Marin Marasović, graditelj, Anđeo Uvodić, slikar, i arh. Dane Žagar. Pored toga

preko pravilnika izabrani su za izvanredne članove arh. Kuzma Gamulin, Ante Kragić, građ. poduzetnik, ing. Dane Matošić i ing. Ivan Šakić. Za uređenje groblja su izabrani Emanuel Vidović, Anđeo Uvodić, prof. Josip Barač, prof. Miho Peruzzi, arh. Fabjan Kaliterna i ing. Antun Barač. Protiv sastava novog Povjerenstva uputio je javnu kritiku Općinskom vijeću arh. F. Kaliterna, koji je do ovog mandata i sam bio njegov višegodišnji član. On je smatrao kako se u ranijem periodu, dok je bio samo jedan općinski tehnik, moglo dopustiti da članovi Povjerenstva budu ljudi bez potrebne kvalifikacije. Sada kada u Splitu postoji desetak arhitekata i oko 40 inženjera, pa profesori umjetnosti i konzervatori, ne bi trebalo birati zidarske majstore i graditelje sa srednjom stručnom spremom, jer oni ne poznaju dovoljno problematiku. Na ovakav stav reagiralo je Općinsko vijeće i splitska sekcija Udruženja graditelja, koji su odbacili ovu primjedbu. Naročito je oštro istupilo Udruženje zidarskih majstora. Izneseno je da su i prije u Povjerenstvu bili zastupljeni članovi bez visoke naobrazbe te da će oni i u buduće moći štititi interese grada.²²⁾

Godine 1930. raspisan je natječaj za izradu nacrtu nove crkve Gospe od Zdravlja uz franjevački samostan na Dobrome. Njena gradnja je planirana na mjestu postojeće barokne crkve iz 18. stoljeća koja je postala tijesna. U žiriju su bili Petar Grabić, provincijal, Ante Crnica, gvardijan, ing. Ćiril Iveković, ing. Prosper Čulić i ing. Ivan Ivančić. Radove je predalo sedam arhitekata i inženjera, a njihovi su se prijedlozi kretali od eklekticizma do moderne. Prema ocjeni žirija nijedan nije potpuno udovoljio postavljenom zahtjevu. Stoga prva nagrada nije dodijeljena, već su druga i treća spojene i istim iznosom nagrađen rad J. Mesara i L. Bohinjca iz Ljubljane te rad V. Antolića i F. Cote iz Zagreba. Uprava samostana je nato uzela u razmatranje one radove koji su stigli naknadno.²³⁾ Od svih joj je najbolje odgovarao nacrt ing. Silvija Sponze pa je iznesen pred Odbor za gradnju koji ga je jednoglasno usvojio na sjednici 28. V. 1931. Koncipiran je u duhu neoromanike. Međutim Uresnom povjerenstvu se nije svidio ovaj anakronizam. O tome se raspravljalo na sjednici 21. IX. 1931. Bulić, kao predsjednik Uresnog povjerenstva i predsjednik Društva za gradnju nove katedrale, bio je uopće protiv gradnje nove franjevačke crkve na Dobrome. On se bojao da će ovi radovi apsorbirati duže vrijeme najveći dio priloga i ostavština vjernika, a da će gradnja katedrale koju je smatrao prečom potrebom i bila inicirana još 1893. godine, biti zapostavljena. Ostali članovi su odbili projekt koji je tom prilikom podnesen, jer su ga smatrali kompilacijom divergentnih motiva, a da se pri tome nije uzela u obzir njihova funkcija. Pored toga je zaključeno kako projektu manjka estetski zadovoljavajući ritam masa i otvora. Konačno je ukazano da se pretjerano historiciziranje nije pokazalo podesnim u novom vremenu ni zbog ekonomskih razloga. Dana 29. rujna Bulić je dostavio pismeno svoje mišljenje o crkvi na Dobrome ravnateljstvu Društva za gradnju nove stolne crkve i Gvardijanatu samostana.²⁴⁾

Nedugo zatim 1. listopada održana je nova sjednica Povjerenstva pa je razmotren izmijenjeni projekt. Zaključeno je da je dosta poboljšana, ali da još ne odgovara strogim zahtjevima koji se za takvu zgradu moraju postaviti. Tako su na nacrtu tri puta pravljene popravci, ali bez uspjeha. Konačno se 1932. moralo odustati od ovog rješenja. Uprava svetišta je bila prisiljena tražiti novog projektanta. Nakon pregovora s nekoliko arhitekata, izbor je pao na mladog Lavoslava Horvata iz Zagreba, koji je napravio više varijanata u duhu moderne. Najjednostavnija je prihvaćena kao konačna. Bilo je još i drugih formalnih teškoća, što je odgodilo više godina početak radova. Tako je crkva bila dovršena tek početkom 1937. godine.

Godine 1931, umjesto zastarjelih i više puta ispravljenih pokrajinskih propisa, donesen je Građevinski zakon jedinstven za čitavu Jugoslaviju za kojim se odavna osjećala potreba. Njegovim odredbama je regulirano na samo građenje pojedinačnih zgrada kao ranije, već i izgradnja gradova i naselja kao prostornih cjelina za organizirani život ljudskih zajednica. Po prvi put su u nas unesene u regulativu vrlo značajne odredbe iz domene urbanizma i graditeljskog nasljeđa.²⁵⁾ Građenje se trebalo obavljati samo u skladu s *verificiranom planerskom dokumentacijom, tzv. uređajnom osnovom*, koja se sastoji od regulacionog plana, uredbi o njegovom izvođenju i građevinskog pravilnika. Tada nestaje institucija Uresnog povjerenstva kao savjetodavnog tijela upravnih organa, a uvodi se Građevinski odbor sa sličnim, ali daleko složenijim zadacima što su proizlazili iz bržeg društvenog i tehničkog razvoja. Na osnovu Građevinskog zakona i Zakona o gradskim općinama, Poglavarstvo grada Splita je propisalo 1939. godine Građevinski pravilnik za grad Split. U njemu su dani propisi i normativi za gradnju. Također su podrobnije ocrtani karakter i zadaci Građevinskog odbora. On je, za razliku od ranijeg Uresnog povjerenstva, bio više stručno tijelo s daleko širim djelokrugom rada. Bavio se pored estetskog izgleda građevina i tehničkim pitanjima, a podnosio je i prijedloge poglavarstvu za izdavanje građevinskih dozvola.²⁶⁾

Iz svega iznesenog je vidljivo da je Uresno povjerenstvo u skoro 80 godina svog djelovanja značajno utjecalo na usklađivanje izgradnje i izgleda Splita. Njegovi članovi su se zalagali za afirmaciju novih stremljenja koja su se pojavljivala u evropskoj arhitekturi toga vremena. Kasnije složenije prilike su zahtijevale druge oblike i organizaciju rada na usmjeravanju rasta grada. Međutim osnovni princip uključivanja širokih krugova u proces planiranja ima danas još veći značaj.

B I L J E Š K E:

- 1) AKU /Arhiv konzervatorskog ureda Split/ br. 81/1856. Dopis Okružnog kapetana od 16. studenog. – AKU br. 108/1857. Obavijest općini od 9. svibnja.
- 2) Grga Novak: *Povijest Splita*. Split 1965. knjiga treća, str. 327.
- 3) AKU br. 19/1880. Dopis općinske uprave M. Glaviniću od 28. IV.
- 4) *Sjednica Splitskoga Općinskoga Vieća od 16–17–18 lipnja 1888.*
- 5) AKU, akti br. 7, 8, 11, 18, 19, 22, 24, 28, 32, 42, 43, 44 iz 1896. godine.
- 6) AKU br. 7/1898. Dopis općine od 4. veljače.

- 7) AKU br. 29/1899.
- 8) AKU br. 9/1900. – *L' i. r. Conservatore dei monumenti antichi a Spalato e la Commissione d'ornato*. Buletto di arceologia e storia dalmata, Split 1900. str. 137–139.
- 9) AKU br. 31 i 34/1912. – *Gosp. ravnatelj Tončić*. Sloboda 24. IX. 1913. – *Sjednica općinskoga vijeća*. Sloboda 20. X. 1913.
- 10) *Il nuovo schiesone spalatino per l'anno 1907–1915*. Split. – *Novi član uresnog povjerenstva*. Sloboda, Split 9. III. 1910. – *Slikara mjesto inžinira*. Naše jedinstvo, Split 21. X. 1913.
- 11) *U "Obrtniku"*. Naše jedinstvo 5. IV. 1910. – K. Tončić: *Naše uresno povjerenstvo*. Sloboda 13. IV. 1910. – C. k. Poglavarstvu, Općini, Uresnom povjerenstvu, Društvu "Za Split" itd. Obrtnik, Split 4. VI. 1910.
- 12) *Građevni pravilnik za grad Split*. Sloboda 22. VII. 1910. – *Sjednica općinskog odbora za uređenje grada*. Sloboda 2. X. 1912.
- 13) Stanko Piplović: *Rekonstrukcija samostanskog kompleksa sv. Frane u Splitu na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće*. Kulturna baština, Split 1985. broj 16. – Maja Bonačić: *Nacrt za kronologiju života i rada don Frane Bulića*. Katalog izložbe, Split 1984. str. 113.
- 14) *Građevna anarhija*. Sloboda 12. IX. 1913. – *Grdesije našeg općinskog Uresnog povjerenstva*. Dan, Split 18. IX. 1913. – *Grdesije našeg Uresnog povjerenstva*. Sloboda 20. IX. 1913. – *Građevna grdesija*. Sloboda 23. IX. 1913.
- 15) *Uredba splitske oblasne skupštine o dopunjuju paragrafa 41. građevnoga pravilnika za Dalmaciju od 15. veljače 1886. l. p. z. br. 11, koja vrijedi za područje grada /općinskog odlomka/ Splita*. Službeni glasnik br. XXXVIII 1927. godine.
- 16) *Izvuešće o djelatnosti Pokrajinskog Konservatorskoga Ureda za Dalmaciju i Povjerenstva Dioklecijanove Palače u Splitu*. II. dodatak Vjesniku za arheologiju i historiju dalmatinsku, Split 1921. str. 20.
- 17) *Izvuešće o djelatnosti Pokrajinskog Konservatorskoga Ureda za Dalmaciju i Povjerenstva Dioklecijanove Palače u Splitu za godinu 1920*. Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, Split 1920. II. dodatak str. 59.
- 18) Arsen Duplančić: *Pitanje izgradnje nove katedrale u Splitu do II. svjetskog rata*. Kulturna baština god. 14, Split 1989. sv. 19. str. 128.
- 19) *Splitski almanah za god. 1925–26*. Split 1927. str. 49.
- 20) *Za vatrogasni dom*. ND /Novo doba, Split/ 8. X. 1927. – *Oko gradnje vatrogasnog doma*. ND 25. X. 1927. – *U ponedjeljak bi se imao početi graditi Vatrogasni dom*. ND 12. XI. 1927. – *Gradnja Vatrogasnog doma*. ND 30. XI. 1927.
- 21) Navodi se nekoliko karakterističnih naslova iz dnevnika Novo doba 1929. godine. – *O mjestu Meštrovićeva spomenika Grguru Ninskome*. Pismo inž. Senjanovića Mons. Fr. Buliću, 18. V. – Don Frane Bulić: *O mjestu Meštrovićeva spomenika Grguru Ninskome*, 25. V. – Ing. Vorih Matković: *O mjestu Meštrovićeva Grgura Ninskoga*, 28. V. – ing. Marcel Martinis: *Još o mjestu Meštrovićeva spomenika Grguru Ninskome*, 28. V. – *Prenošenje Grgura Ninskoga na Peristil*, 29. V. – Ivan Rubić: *Pomirimo se glede Grgura*, 1. VI. – *Podizanje spomenika Grguru Ninskome*, 5. VI. – Petar Senjanović: *Borba za i protiv Peristila*, 8. VI. – Niko Armada: *Borba za i protiv Peristila*, 10. VI. – Jakša Herceg: *Krokodilske suze za Peristilom*, 11. VI. – *Podizanje spomenika Grguru Ninskome*, 13. VI.
- 22) *Dnevni red II. red. sjednice općinskog vijeća*. ND 2. I. 1929. – *Nova Općinska uprava i Vijeće u Splitu*. ND 2. II. 1929. – *Prva sjednica novog Općinskog Vijeća*. ND 6. V. 1929. – F. Kaliterna: *Kako su birani općinski odbori*. ND 24. V. 1929. – *Druga sjednica Opć. Vijeća*. ND 27. V. 1929.
- 23) Ante Crnica: *Naša Gospa od Zdravlja*. Šibenik 1939. Pored navedenih poznato je da su svoje radove poslali još K. Gamulin, S. Podhorski i I. Kulišek.
- 24) U Povjerenstvu su tada bili: ing. I. Šakić, A. Uvodić, ing. D. Matošić, ing. K. Gamulin, ing. V. Matković, ing. D. Žagar, A. Kragić, M. Marasović i Lj. Karaman. Arhiv društva "Bihać" br. 145/1931.

- 25) Stanko Piplović: *Zaštita graditeljske baštine u prvom urbanističkom planu Splita*. Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, Zagreb br. 8/1982 - 9/1983.
- 26) *Gradevinski pravilnik za grad Split*. Službeni glasnik broj XIV, 1939. godine.

Stanko Piplović:

"LA COMMISSIONE D'ORNATO DEL COMUNE DI SPLIT"

Riassunto:

La commissione d'ornato del Comune di Split era costituita nel 1854 con decreto della Luogotenenza della Dalmazia. La sua competenza, limitata ad alcuni aspetti di organizzazione e regolamentazione urbanistica, fu devoluta nel 1864 a quella del Comune. I termini di competenza della Commissione furono stabiliti più dettagliatamente dal relativo ordinamento edilizio di Regno di Dalmazia, emanato nel 1886. La commissione, composta di cinque membri, doveva essere obbligatoriamente chiamata a dare consigli o pareri su argomenti di sua competenza /aspetto esterno di edifici pubblici, architettura e composizione interna di chiese e teatri, strutturazione e regolamentazione del verde pubblico nonché di cimiteri, piazze, strade, viali e monumenti/.

La documentazione relativa al lavoro svolto dalla Commissione non esiste più: è andata perduta con molta probabilità insieme all'archivio del Comune nelle devastazioni durante la seconda guerra mondiale. La sua lunga attività non poteva essere seguita perciò che per sommi capi in base a pochissimi dati e notizie ancora conservate. Le sue mansioni e costituzione interna venivano cambiate col tempo in dipendenza delle circostanze generali. Ne facevano parte per elezione i notabili della città o persone di vasta cultura come pure i rappresentanti del Consiglio comunale ed esperti in edilizia che con i loro consigli e iniziative potevano contribuire al miglioramento della politica urbanistica della città. Digni di menzione in modo particolare sono E. Vecchietti, architetto, Fr. Bulić, archeologo, G. Bulat, capo del partito nazionale, E. Vidović, pittore, P. Senjanović e K. Tončić, ingegneri, Lj. Karaman, studioso della storia dell'arte.

Dopo la scomparsa dell'Austria-Ungheria sono rimaste in vigore per un certo tempo ancora le antiche disposizioni relative all'attività e competenza della Commissione. Fu appena nel 1931 che le ormai invecchiate disposizioni vennero sostituite dalla legge edilizia unificata per tutto il paese. Oltre alla disciplina di costruzione di singoli edifici con disposizioni della nuova legge venne regolato tutto il complesso delle norme riguardanti la composizione e strutturazione delle città come complessi urbanistici. Era questa la prima volta infatti che da noi furono introdotte le norme relative alla urbanistica e protezione del patrimonio edilizio.

Al posto della Commissione d'ornato come organo consultivo del Comune fu istituito dalla nuova legge, in concordanza con le esigenze di sviluppo sociale, il consiglio edilizio che aveva una simile, sebbene molto più complessa competenza.

Tra i problemi affrontati e risolti dalla Commissione oltre i lavori eseguiti nel nucleo storico /soprelevamento della casa Dadić sopra la facciata meridionale del Palazzo di Diocleziano nel 1895; restauro della casa Juras nel 1899 ed altri/ va ricordata per la sua importanza anche la ricostruzione del convento francescano nel 1908. In un tempo successivo la Commissione aveva preso in esame tra l'altro la problematica riguardante la costruzione del nuovo Duomo, il situamento del monumento al Grgur Ninski di Meštrović, la costruzione della chiesa di S. Maria della Salute ed il nuovo edificio dei vigili del fuoco.

Fu così che la Commissione durante un periodo di 80 anni diede un significativo contributo allo sviluppo urbanistico della città. I suoi membri s'impegnarono a fondo a far sì che le nuove tendenze affermatesi nel frattempo con pieno valore in architettura europea fossero riconosciute e sostenute anche a Split. Le circostanze più complesse dei tempi successivi richiedevano però nuove, ben diverse forme di lavoro.